

Ankara Gündelik Hayatının Sözlü Tarih Okuması: Güvenevler Mahallesi, 1950-1980*

*Reading of Everyday Life in Ankara with Oral History: Güvenevler Neighbourhood, 1950-1980***

Gizem BÜYÜCEK

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Osmaniye, Türkiye
Osmaniye Korkut Ata University, Architecture, Design and Faculty of Fine Arts, Department of Interior Architecture and Environmental Design, Osmaniye, Turkey
gizemkulak@hacettepe.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-9958-8347

Seçkin BÜYÜCEK

Bilkent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye
Bilkent University, Faculty of Economics, Administrative and Social Science, Department of Political Science and Public Administration, Ankara, Turkey
seckinbuyucek@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0566-1345

DOI: 10.5505/jas.2020.59454

Öz

Bu çalışma, Ankara'nın 1950-1980 dönemi sosyal ve gündelik hayatını, Güvenevler Mahallesi ve daha özelinde Güneş Sokak sakinlerinin tanıklıkları aracılığı ile anlamaya çalışmaktadır. Ankara'nın yakın tarihine ilişkin mevcut akademik literatürden de destek alan bu araştırma, Yenişehir'den sonra erken Cumhuriyet elitinin yerleşmeye imkân bulduğu ilk mahallelerden olan Güvenevler sakinlerini, bugüne değin Ulus – Çankaya aksında tecrübe edildiği yazılan ve söylenen kent yaşamına yakınlıkları açısından soruşturmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle bir sözlü tarih araştırması niteliği kazanan çalışma, Ankara sosyal hayatının, ona ilk elden tanıklık etmiş kişilerin anlatıları ışığında, mekânlar ve yerler üzerinden okunmasını sağlamaktadır. Böylece, önceleri daha ziyade kamusal alanlar veya yapılar, kamuya mâl olmuş isimler veya dergi-gazete, vb. kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmiş sınırlı sayıda Ankara yakın tarihi araştırmasının yönü, bu kez sözlü tarih tekniklerinin kullanılmasıyla, anlatılagelen tarihi kendi penceresinden yorumlayan ve bu anlamda onun eyleyicisi konumundaki kişilere çevrilmiştir. Çalışma, görüşmecilerin aktardığı başkentin 1950-1980 dönemi sosyal ve gündelik hayatının daha çok kimlerle paylaşıldığını, nasıl deneyimlendiğini, varsa ne tür kabul ve onay mekanizmaları işlettiğini ve alışkanlıkları açısından zaman içinde ne tür yönelimler gösterdiğini irdelemeyi hedeflemiştir.

* Bu makale, 2018 yılında VEKAM araştırma ödülünü almaya hak kazanan “Ankara’da Sosyal ve Gündelik Hayatın Mekânlarına Güvenevler Sakinleri Gözünden Etnografik Bir Bakış” adlı projeye dayandırılarak hazırlanmıştır.

** *This paper depends on the VEKAM project “An Ethnographic Perspective on the Places of Social and Daily Life in Ankara through the Eyes of Güvenevler Inhabitants” awarded in the year 2018.*

Makalenin bulguları, katılımcıların anlatılarına yönelik inceleme ve tartışmalardan doğan “Kent ve Kent Kültürü,” “Çalışma Yaşamı ve Çalışmak,” “Hafızanın Cinsiyeti: Kadın Görüşmecilerin Ankarası” temaları olmak üzere temel üç başlık çerçevesinde ele alınmıştır. “Kent ve Kent Kültürü” başlığı, Çankaya’nın nasıl bir yer olduğuna, ne tür aidiyet ilişkileri barındırdığına, görüşmecilerin mahallelerini kimlerle paylaştıkları ve birlikte nasıl yaşadıklarına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. İkinci başlık altında çalışma nosyonunun görüşme yapılan grup içerisinde nasıl karşılık bulduğu incelenmiştir. Bu çalışma, daha en başından erkek bireylere ulaşmakta yeterince başarı sağlayamamış; dolayısıyla Ankara, büyük ölçüde, kadın katılımcıların hafızasının kenti olarak şekillenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sözlü tarih, Kent kültürü, Kentlilik, Gündelik hayat, Kavaklıdere, Güvenevler, Ankara

Abstract

This study tries to understand Ankara’s social and daily life in the period from 1950 to 1980 by focusing on the Güvenevler neighbourhood and more specifically on the accounts of the inhabitants of Güneş Sokak. The study utilizes the existing body of academic literature concerning the recent history of Ankara to examine the inhabitants of Güvenevler—which became one of the very first neighbourhoods after Yenişehir where the elite of the early Republican times resided—in terms of their familiarity to the urban life of the Ulus-Çankaya axis, as reported to-date in written and oral sources. This is a research of oral history conducted through semi-structured interviews, and based on places of daily life, which allows for an interpretation of Ankara’s social life in the light of the accounts of its first-hand witnesses. Hence, the direction of the limited amount of research on the recent history of Ankara has switched -this type of research previously relied on using public places or buildings, names in the public record or press resources- into the use of oral history techniques; this time with the unique focus on individuals who actually made history happen. The work is aiming at examining with whom the social and daily life of the capital, as indicated by the interviewees, was shared in the period of 1950-1980, determining how this was experienced, what sort of approval mechanisms—if any—were in operation, and discerning what kind of trends it displayed over time, in terms of habits.

Findings of the article were evaluated with three themes of “City and Urban Culture,” “Working Life and Work,” and “the Gender of Memory: Ankara of the Women Interviewed” which emerged from the study and discussion of the accounts of the participants. “City and Urban Culture” provides detailed information concerning what kind of place Çankaya was, how relationships concerning belonging operated, with whom the participants of the study shared their neighbourhoods, and how they lived together. Under the second heading, the approaches of the interviewed group towards the notion of work were examined. From the very outset, the present research did not succeed in reaching male individuals enough; hence Ankara was to a great extent framed by the individual memories of women participants.

Keywords: Oral history, City culture, Urban, Daily life, Kavaklıdere, Güvenevler, Ankara

Giriş

Güvenevler sakinlerinin anlatılarıyla şekillenecek bu sözlü tarih araştırması, Ankara’nın Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin mevcut akademik literatürünün ağırlığının da ister istemez beraberinde getirmiştir. Bu literatürün en belirgin özelliği, çalışmalarının odağında her ne olursa olsun, ulus inşa sürecinin, ya da daha doğru bir ifadeyle bu girişimin sebep olduğu düşünsel kopuşun anlatının merkezine yerleşmesidir (Lewis, 1984; Toprak, 1990; Akçura, 1981; Boratav, 1988; Çınar, 2005). Söz konusu eğilim, aynı döneme ilişkin mimarlık çalışmaları içinde daha çok kamu yapıları ya da meydanlar, peyzaj

düzenlemeleri gibi devlet eliyle vücuda getirilmiş bir fiziksel çevrenin incelenmesi şeklinde tezahür etmektedir (Aslanoğlu, 1980; Tankut, 1988; Bozdoğan, 2012). Bunun ötesine geçip, mimarlık disiplini açısından çoğunlukla özel bir alan olarak tanımlanmış eve ya da barınma mekânına odaklanan çalışmalar da kullanıcı deneyimine değil, kullanıcıya nasıl yaşayacağını buyurmasa dahi öneren, erken dönemin gazete ve aktüel dergileri gibi ikincil kaynaklara yönelmiştir (Baydar, 2002) (Şekil 1 ve 2). Söz konusu tutum, bugün artık referans niteliğinde kaynakları ortaya çıkarmış yazarların niyetlerinden bağımsız olarak, anlatılan dönemi yaşayan öznel

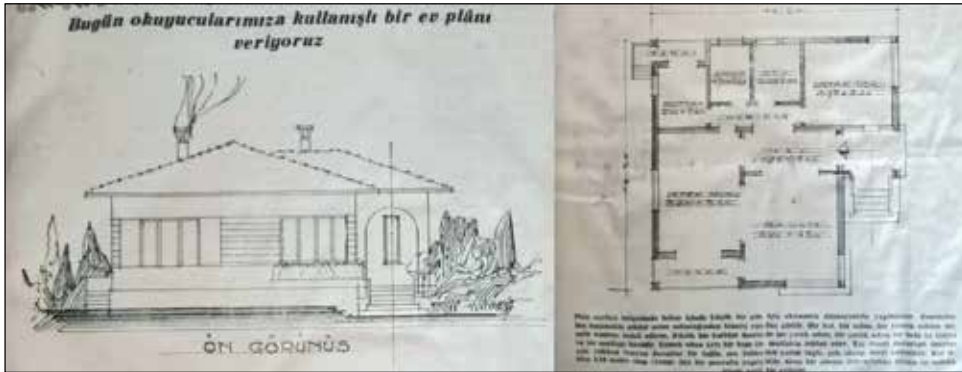
üzerinde hat safhada bir üstencilik ve zaman zaman eser sahiplerinin de itiraf ettiği genelleyci çıktıları zorunlu kılmıştır.¹

Bu sorunla yüzleşme kararı, kaynaklar elverdiği ölçüde incelikli bir araştırmanın ancak bir mahalle ölçeğinde kurgulanabileceği öngörüsünü de beraberinde getirmiştir. Araştırma çevresini küçük tutmanın, olayları kullanıcı açısından değerlendirmeyi ve sıradan insanların yaşadığı çevreyi nasıl algıladıklarını soruşturmayı kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Böylelikle sahayı, tıpkı oranın sakinleri gibi görerek, gezerek ve vakit geçirerek anlamak mümkün olacaktır.

Uygulaması pek de kolay olmayan bu kararın, araştırma ve yazım sürecinde yüzleşilmesi gereken iki önemli sonucu olmuştur. İlk olarak veriler toplanırken fotoğraf, broşür veya katılımcıların paylaştığı görseller karşısında asıl ilgilenilmesi gerekenin, anlatıların kendisi ve geçmişin bu günden nasıl temsil edildiği olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda, çokça eleştirilen fiziksel ve yapısal incelemeler yerine, projenin mimarlıkla olan yakından ilgisini yaralamak pahasına, araştırılan dönemin sosyal yaşantısına ve mahalle sakinlerinin gündelik hayat deneyimlerine odaklanılmıştır. Giriş kısmında bahsedilmiş olan mekânsal işaretleme de, bu görülen geçmiş zamanın izleri üzerinden yapılmıştır.

Şekil 1. Modern Türk konutu ve modern Türk kadını arasındaki ilişkiyi popüler dergi ve gazeteler üzerinden okuyan Gülsüm Baydar'ın kullandığı görsel veriler. Kaynak: Baydar, 2002.

Şekil 2. 1948 yılının Kadın Gazetesi, okuyucularına modern bir evin nasıl olması gerektiğine ilişkin plan da içeren ayrıntılı bir görüşü sunmuştur. Kaynak: Kadın Gazetesi, 1948.

1 "Modernizm ve Ulusun İnşası" isimli eserinin sonuç kısmında Sibel Bozdoğan, ilerleyen yıllarda alana yön verecek bu çalışmasının eksikliklerinden biri olarak, yukarıda işaret edilen özne ya da kullanıcı deneyimi eksikliğinin altını çiziyor: "Kitap yazılırken, büyük ölçüde, kaçınılmaz olarak cumhuriyet elitlerinin (siyasi liderler, Kemalist bakış açısıyla aynı safta yer alan aydınlar, önde gelen mimarlar, sanatçılar ve gazeteciler) görüşlerini temsil eden kültürel verilerden (resmi, mesleki ve popüler yayınlardaki metinler ve imgelerden) yola çıkılmıştır. Sıradan insanların onların bakış açılarını ne ölçüde kabul edip ne ölçüde ona direndikleri, Türkiye'de hâlâ ihtilafı ve canlı bir tartışma konusudur. Bütün diğer kültürel üretim alanlarında olduğu gibi, mimarlıkta da, muhalif sesleri ya da sadece "sessizlikler"i -insanların kendilerine sunulan resmi modelleri nasıl kabul ettiklerini, onlara nasıl karşı çıkıp nasıl direndiklerini ya da bu modelleri nasıl dönüştürdüklerini- açığa çıkarmak için daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır." (Bozdoğan, 2012, ss. 321-322).

İkinci sonuç ise aşağıda işlenecek olan ana temaların seçimine, daha doğru bir ifadeyle oluşturulmasına ilişkindir. “Kent ve Kent Kültürü,” “Çalışma Yaşamı ve Çalışmak,” “Hafızanın Cinsiyeti: Kadın Görüşmecilerin Ankara’sı” başlıkları, görüşmeciler ile yapılan mülakatların deşifre edilip, karşılaştırmalı olarak okunması üzerine açıkça diğerleri arasından sıyrılan temalardır. Araştırmanın küçük sahası ve görüşmeci sayısı göz önünde bulundurularak, metnin kurgusunu oluşturacak temaların mümkün olduğunca kapsayıcı nitelikte olmasına dikkat edilmiş ve elde edilen bulgular bir genelleme iddiası taşımaksızın yansıtılmıştır. Bunu yaparken, kullanıcı açısından öne çıkan ortak konu ve anlatılar ana temalar olarak ön planda sunulmuştur. Görüşmecilerin sözünün bittiği yerde, bulguları yorumlamak üzere ilgili başlıkları konu edinen sosyal ve gündelik hayat literatüründen yardım alınmıştır.

Kent Araştırmaları İçinde Sözlü Tarih Kullanımı ve Çalışmanın Yeri

1980 öncesi başkentin sosyal ve gündelik yaşantısı mekânsal, ekonomik, ve politik açıdan pek çok akademik çalışmaya konu olmakla birlikte bunların pek azı araştırma yöntemi olarak sözlü tarihe başvurmuştur. Son 20 yıldır değişmekte olan bu tutum, kapsamı bu çalışmanınkinden bambaşka, kimi nitelikli örnekler sunmuştur. Uzun bir atölye çalışmasından sonra ortaya çıkan *Fragments of Culture* (2002) derleme kitabının editörleri, toplumdaki sosyal değişiklikleri, sözlü yakın tarihin katkısıyla anlamının önemine vurgu yapmışlardır (Kandiyoti ve Saktanber, 2002). Nitekim alanında erken bir öncü olmuş derleme çalışmasının kimi yazarları da incelemelerinin merkezine yaptıkları katılımcı gözlem ve mülakatları yerleştirmişlerdir (Acar ve Ayata, 2002; Ayata, 2002; Kandiyoti ve Saktanber, 2002). Ancak bu incelemelerin kapsamı çoğunlukla 1980 sonrası değişen orta sınıf ve onun etkisi altında bulunduğu tüketim kültürü olmuş; eğitim sorunu, toplumsal cinsiyet, kültür üretimi gibi konular bu bağlamda incelenmiştir. Örneğin, Sencer Ayata, Ankara’da 1980’lerde ve 1990’larda orta sınıfın yaşam alışkanlıklarını, günden güne artan “uydu kent” yerleşimleri üzerinden anlamaya çalışmıştır. Bunlardan önce ise başkentteki sosyal ve gündelik yaşayışı bir hayatta kalma ya da entegrasyon sorunu olarak gecekondü sakinleri üzerinden anlamaya çalışan, daha çok kentin çeperine odaklanmış akademik araştırmalar mevcuttur (Erman, 1998).

Kapsamı çok daha dar tutulan bu araştırma, sosyal ve gündelik yaşamı belirli bir bölgeden seçilen mahalle sakinleri aracılığıyla soruşturdu ve 1980 öncesi Ankara’ya odaklandığından yukarıda bahsedilen akademik çalışmalardan ayrılmaktadır.

Yöntem

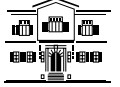
Çalışmayı hazırlamak için, Güvenevler Mahallesi’nde 1950-1980 yılları arasında herhangi bir zaman diliminde ikamet etmiş 15 katılımcıyla görüşme yapılmıştır (Tablo 1). Çalışmada, bir sözlü tarih araştırması yürütülmesi amaçlandığı için katılımcıların asgari ölçüde yönlendireceği düşünülen yarı yapılandırılmış çerçeve sorular hazırlanmış ve bunlar görüşmeler ilerledikçe işlerliklerine göre tekrar gözden geçirilmiştir.

Büyük bir kısmında ses kaydı alınabilen görüşmeler, değerlendirme aşamasında içerik ve söylem analizine tabii tutulmuştur. İçerik analizinden, projenin daha çok mekânsal çıktılarını oluşturmak ve bunlardan kolayca okunabilecek, akılcı görseller yaratmak için istifade edilmiştir. Örneğin, her bir görüşmecinin yaşadığı şehrin sınırlarına ilişkin hafızasını diğerlerinininki ile karşılaştırmak için tekrarlanan isimlerden faydalanılmıştır. Kabaca iki farklı yaş grubu, hatta iki kuşak olarak kümelene görüşmecilerin yaşamlarını geçirdikleri Ankara’nın mekânları bu sayede gruplanmıştır. Söylem analizinden ise görüşmecilerin hem söylediklerini, hem de söylememeyi tercih ettiklerini yorumlamak ve bunu anlamlı temalar halinde sunabilmek için yararlanılmıştır.

Aşağıda verilen tematik başlıklar, bu araştırmanın aynı zamanda en geniş bulgusal niteliklerinin de özeti-dir. Bu anlamda hepsi, Güvenevler sakinleri gözünden Ankara’nın 1950-1980 dönemindeki sosyal ve gündelik hayatına bir pencere açmaktadır. Bunu yaparken de, ulus devlet yapım sürecinde modern bir Avrupa başkenti yaratma iddiasının somutlaşmış örneği olarak anlatılan Ankara’nın, küçük bir mahalle içinden dahi, çok başka biçimlerde okunabileceğine ilişkin bir görüngenü sunmaktadır.

Güvenevler Sakini Kimdir?

Ankara şehir planlamasından sorumlu tutulan Alman şehir plancısı Hermann Jansen (1869-1945), yeni şehri Atatürk Bulvarı aksında kurgulamış; fakat beklenmedik şekilde artan nüfus ve arsa spekülasyonları Yenişehir’i her yeni gelen için mesken tutulacak bir mahal olmanın çıkarmıştır (Şenyapılı, 2004). Jansen’e yardım etmesi

Tablo 1. Görüşmecilere Ait Bilgiler.

	cinsiyet	doğum yılı	meslek	ikamet yerleri ve yılları
görüşmecî 1	erkek	1938	avukat	Farabi Sokak (ofis) 1980-1990 Güneş Sokak (ofis) 2000-bugün
görüşmecî 2	kadın	1960	tasarımcı	Farabi Sokak 1960-1970 Güneş Sokak 1970-bugün
görüşmecî 3	erkek	1938	avukat	Güniz Sokak 1960-1966 Güneş Sokak 1966-1971
görüşmecî 4	kadın	1939	avukat	Güniz Sokak 1960-1966 Güneş Sokak 1966-1971 Esat Caddesi 1971-1982
görüşmecî 5	kadın	1942	psikolog	Güneş Sokak 1942-2006
görüşmecî 6	kadın	1938	mimar	Yeşilyurt Sokak 1965-1969 Güneş Sokak 1969-2016 Gelincik Sokak 2016-bugün
görüşmecî 7	kadın	1948	mimar	Tunalı Hilmi Caddesi 1953-1954 Kâtip Çelebi Sokak 1963-1978 Paris Caddesi 1981-bugün
görüşmecî 8	erkek	x	tekstilci	Tunalı Hilmi Caddesi (iş yeri) 1979-2016
görüşmecî 9	kadın	1940	eczacı	Gülden Sokak 1965-bugün Kuveyt Caddesi 1965-bugün (ofis)
görüşmecî 10	kadın	1947	akademisyen	Bülten Sokak, Attar Sokak 1965-2000 Güneş Sokak 2000-bugün
görüşmecî 11	kadın	1945	terzi	Ayrancı, Kavaklıdere 1977-2008 Filistin Caddesi 2008-bugün
görüşmecî 12	kadın	1948	avukat	G.O.P. 1960-bugün
görüşmecî 13	kadın	1936	emekli memur	Bülten Sokak 1960-1964 Büklüm Sokak 1964-1965 Güneş Sokak 1965-1974 Kıbrıs Sokak, Farabi Sokak, Oran 1974-bugün
görüşmecî 14	kadın	1956	sanatçı	Bülten Sokak 1960-1964 Büklüm Sokak 1964-1965 Güneş Sokak 1965-1974
görüşmecî 15	erkek	1961	emekli memur	Tunalı Hilmi Caddesi 1961-1968 Güneş Sokak 1968-1988 Kuveyt Caddesi 1988-1990

için kurulan İmar İdare Heyeti, öngörülen planı bütünüyle hayata geçiremezken, ünlü şehir plancısının işine de 1938'de son verilmiştir (Aydın, Türkoğlu, Emiroğlu ve Özsoy, 2005, s. 393). Hızla artan nüfus için barınma ihtiyacını daha önce öngörülen kent planları ile çözemeyen genç başkentin imdadına, bu kez, üçüncü sektörün ön ayak olacağı kooperatif girişimleri yetiştirilmiştir. Bu çalışmanın saha olarak seçtiği, bugünkü Günevevler Mahallesi üzerinde kurulan Güven Yapı Kooperatifi de, söz konusu girişimlerin öncülerindedir. Kamu bürokrasisine, sefaretlere ve Çankaya Köşkü'ne yakınlığı Günevevler'i üst düzey başkent memur ve bürokratları için yerleşilebilecek uygun bir merkez hâline getirmiştir.

Yaşı itibari ile mahallenin kuruluşuna tanıklık edemeyen görüşmecilerin, çoğunlukla kırklı yıllarda Ankara'ya gelen aileleri de Atatürk Bulvarı ekseninde yerleşmeye özen göstermiş, bunlardan bazıları da Günevevler yakınlarında mülk edinmeyi yahut inşa ettirmeyi tercih etmişlerdir. Bu bakımdan görüşmecileri cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık etmiş bu üst düzey memur ve bürokratların çocukları ve torunları olarak tanımlamak mümkündür. Öyle ki, çocukluğunu şu anda mevcut olmayan kooperatif yapılarında geçirmiş olan 5. görüşmeci memur olmayıp kendi işini yapan yalnızca bir komşusunu hatırlayabilmıştır:

İlk orijinalinde en baştaki evde Zeki Faik Bey diye bir hukuk profesörü oturuyor. Yanında benim babam, bayındırlık bakanlığı baş hukuk müşaviri. Onun yanında Hacı Bekirler, Ulus'ta şeyleri var, şekerci dükkânı var ... Ondan sonra uzun bir aralık, sonra iki ev vardı. O evin sahibi Mustafa Hakman, Sayıştay'da (Yargıtay mı Sayıştay mı emin olamıyorum- sonra Sayıştay'da karar kılıyor) memurdu. Onun yanında da bir havacı albay falan öyle birisi otururdu. Yani memurdular. Yani memur olup siyah kolluklu veznedar değil, ama biraz üst düzey bürokrat diyeyim (Görüşmeci 5, kişisel iletişim, 5 Eylül 2018).

Görüşmecilerin ailelerinin çoğu Anadolu'dan, bugün hâlâ taşra olarak nitelendirilebilecek bölgelerden görevleri gereği Ankara'ya gelmiş ve yerleşmiş kişilerdir. İstanbul, İzmir gibi kent kimliği kuvvetli şehirlerden yeni başkente gelen ailelerin sayısının ise en azından çalışma kapsamındaki görüşmeci denklemi içinde düşük bir yüzdeye sahip olduğunu söylenebilir. Yalnızca 2.,3. ve 5. görüşmecilerin aileleri kent soylu olarak nitelendirilebilir. Ailelerinin aksine, görüşmeciler kentte yetişmiş, taşraya dair anıları çok olmayan kimseler olup; hepsinin

çalıştıkları yerler ve ikamet adresleri Çankaya sınırları içerisindeydi. Mamak, Etimesgut, Etlik gibi çevre olarak adlandırabilecek bölgeler, çocukluk anıları dışında pek az karşılaşılmış semtlerdir.

Görüşmeciler ve aileleri arasındaki bir diğer farklılık ise çalışma fikrine ilişkin tutumlarıdır. Devletin üst kademelerinde yer alan ebeveynlerinin aksine, görüşmecilerin çoğunluğu özel sektörde avukat, mimar, tekniker, psikolog olarak çalışmış, kendi işini kurmuş bireylerden oluşmaktadır. Ticaret alanında faaliyet gösteren görüşmeci ise bulunmamaktadır. Sayılan uzmanlık alanlarının hâlihazırda ele verdiği üzere görüşmecilerin çoğu üniversite mezunudur. Yalnızca 11. görüşmeci liseden mezun olduktan sonra Amerika'ya yerleşmiş, üniversite eğitimini tamamlamamıştır. Yabancı dil bilme görüşmecilerin ortak paydalarından biridir. 8. görüşmeci hariç tüm katılımcılar, bir yabancı dili konuşma becerisine sahiptir. Üniversite eğitimlerinde öğrendikleri bir yabancı dilin yanı sıra ikinci bir dile hâkim dört görüşmeci bulunmaktadır.

Kent ve Kent Kültürü

Günevevler sakinleri gözünden 1950-1980 döneminde Ankara'nın sosyal ve gündelik hayatını anlamak için yapılan bu sözlü tarih araştırmasında, 15 gönüllü katılımcının söz konusu yıllarda çok farklı şekillerde deneyimledikleri bir başkentin kaydı tutulmuş; araştırmanın çıkış noktalarından birini oluşturan, literatürün kullanıcı deneyimine odaklanmayışından doğan kimi sonuçlar, katılımcıların anlatılarında sınanmıştır. Bu çerçevede öne çıkan temalar kent kültürü başlığı altında incelenmiştir. Sorular aracılığıyla, görüşmecilerin yaşadıkları çevreyle kurdukları ilişki, bu çevreyi kimlerle paylaştıkları ve birlikte nasıl yaşadıklarına dair ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Sokağı ve mahalleyi paylaşan insanların çeşitliliği ile eğlence, sanat ve kültür alanında bugüne kıyasla oldukça renkli bir resim sunan Ankara; bu noktadan hareketle bir kozmopolit kültür tartışması yapmaya da yönlendirmiştir. Kent kültürü kozmopolitlik odağında tartışılmak zorunda elbette değildir ancak görüşmecilerin ikamet ettikleri semtler arasında yaptığı karşılaştırmalar ve bu yerleri seçme nedenleri; başkentin inşasına ilişkin Türk modernleşmesi literatürü ile okunduğunda, bu başlık kaçınılmaz hâle gelmiştir.

İkinci tema olarak belirlenen kent mekânları, bir önceki kozmopolitlik başlığıyla oldukça bağlantılı bir içerikte kurgulanmıştır. Görüşmecilerin karmaşık ilişkilerini ve

aidiyetlerini mekânsal olarak işaretlemeye odaklanan bir başlık ortaya çıkmıştır. Tema altında, alışveriş, eğlence ve kültür-sanat mekânlarının nasıl hatırlandığı görselleştirilmiştir.

Kent ve kent kültürü başlığının üçüncü teması komşuluk olarak belirlenmiştir. Görüşmecilerden, yaşadıkları muhitteki komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin durumunu anlatmaları istenmiş, bu soruya verilen yanıtlar sokakta, mahallede düzenlenen sosyal ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve devam ettirildiğini anlatırken, süreç içerisinde ne yönde evrildiğine dair de önemli ipuçları sunmuştur. Yine bununla bağlantılı olarak, komşulukla alakalı ilgi çekici diğer bir durum, görüşmecilerin anlatılarında komşuluğa ilişkin bir sosyolojik yargının bulunmasıdır. Kimileri için komşuluğun hakikaten hayatında yeri yokken, bir başkası bu ağı hayatta “özgür” birer birey olmanın vazgeçilmez bir parçası olarak sunmuştur. Bu sebeple komşuluk, kozmopolitlik başlığını dengeleyen bir karşı unsur olmaktan çok, görüşmecilerin attığı önem göz önünde bulundurularak üçüncü tema olarak seçilmiştir.

Kozmopolitlik: İlk kez modern kent üzerine gözlemlerini belirten Simmel’in dikkat çektiği üzere, modern şehir insanı için en büyük sorunlardan biri, teorik olarak herkeste bulunan eşit potansiyelini gerçekleştirmesine imkân sağlayacak bir bireysellik alanı için duyulan ihtiyaca karşılık, toplumun ve onun kültürel yükünün bu ihtiyaçla çatışmasıdır (Simmel, 2012, ss. 37-45). Söz konusu bireyselliğin ifadesi için, modern kentin olmaz koşullarından biri onun kozmopolitliğidir (Wirth, 1938, ss. 1-24). Bu da kent içinde, yalnızca bir aile yahut zümrenin üyesi olmak yerine, pek çok farklı sınıftan ve kültürden insanla aynı yaşam alanını paylaşmak anlamını taşımaktadır. Erken Cumhuriyet literatürü içinden bakınca, bu kozmopolitlik meselesi Ankara için oldukça tartışmalıdır. Meltem Ahıska’ya göre, fiziksel olarak savunulmasının kolaylığı ve bağımsızlık mücadelesinin buradan yönetilmiş olmasının dışında, Ankara’nın başkent seçilmesindeki diğer bir etken de, onun İstanbul’un kozmopolit, tehlikeli, karmaşık yapısı karşısında korunaklı, yozlaşmamış ve saf olarak² yüceltilen

benliğidir (Ahıska ve Sökmen 2005, ss. 28, 29). Bu tutum elbette bir meydan okumaya da işaret eder; çünkü rejim karşıtı dini yapılanmaların kolaylıkla mobilize olabileceği İstanbul’un aksine Ankara, bilimin ve tekniğin zaferiyle çölden bir yeni hayat yeşertilebileceğinin kanıtı olarak sunulmak istenmiştir (Atay, 1984; Karaosmanoğlu, 2016; Arseven, 1931).

Bununla birlikte, görüşmecilerin yaşadıkları çevreye ilişkin yaptığı gözlemler ve kente bakışlarını, yazında bahsedilen Ankara idealiyle bire bir örtüştürmek çok mümkün gözükmemektedir. 3 numaralı katılımcıyla yapılan görüşme, Ahıska ve Sökmen’in bahsettiği bakir ve saf Ankara fikrini ciddi biçimde sorgulamayı gerektiren anekdotları barındırmaktadır. 1938 doğumlu bu görüşmecinin çocukluğu, başkentin bilindik okullarından biri olan Ankara Koleji; ailesinin bu süre zarfında oturduğu Yenişehir ve lise yıllarında taşınacakları, Kavaklıdere’deki Paris Caddesi’nde geçmiştir. Çeşitli vesilelerle bulunduğu yurt dışı seyahatleri ve eğitimleri dışında başkentten farklı bir yerde yaşamamıştır. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını bu üçgende geçiren görüşmeci, okul yıllarından başlayarak yabancı eğitimcilerin verdiği derslere girmiştir. Görüşmeci, daha o yıllarda şekillenmeye başlayan hobileri ve ilgi alanlarının müsebbibi olarak gösterdiği Ankara Koleji’ndeki ortamı şöyle anmaktadır:³

(Ankara Koleji’nde) bütün dersler İngilizce okutulmaya başladı. İlginç olan tarafı, İngilizce okutulan derslerin hepsini İngilizce ana dili olan kişiler veriyordu. Native speaker hepsi ve çok ilginçti. Amerikalı, İngiliz, Avustralyalı, Yeni Zelandalı... Böyle bir karma, nereden buldular getirdilerse. Ve tam native speaker. Onun için iyi yetiştik (Görüşmeci 3, kişisel iletişim, 15 Nisan 2018).

Özel bir eğitim kurumunda karşılaşılması doğal sayılabilecek yabancı eğitimciler bir yana, 1940’lı yıllarda Kızılay’daki Selanik Caddesi’nde oturmuş 4. görüşmeci de bu yıllarda dışarıda Björn ve Kathia isimli iki kardeşle arkadaşlık ettiğinden bahsetmiştir.⁴ İsveçli olduğunu hatırladığı bir ailenin çocukları ile arkadaşlık eden görüşmeci, ilkökul yıllarında Soysal Han’ın altında bulunan Madam Marga’nın ritmik danslar ve bale okuluna gittiğini aktarmıştır. Bu okulun varlığı, Alman bir vatandaşın

2 Aynı saflık temasının işlendiği bir Erken Cumhuriyet dönemi semtinin analizi için bkz.: Cantek ve Zırh, 2014.

3 2, 5, 7 ve 10 numaralı görüşmecilerimiz de Ankara Koleji’nde eğitim görmüşlerdir.

4 Sorularda özellikle belirtilen bir husus olmamasına rağmen, görüşmecilerimizden sekizi, başka uluslardan kimselerle kurdukları dostluk ya da komşuluk ilişkilerinden söz etmeyi tercih etmiştir.

1940'ların Türkiye Cumhuriyeti başkent merkezinde bir dans okulu işletebilecek sayıda talebesi olduğu gerçeği yanında, Ankara'nın o zamanki sakinlerinin de çok uluslu ve kültürlü yapısına işaret eden tikel bir örnektir.

Örnek orijinal olmakla birlikte, araştırmacıların dikkatini çeken, bu gibi okullara devam eden çocukların, yani görüşmecilerin ailelerinin meslek ve sosyal statüleridir. Bu okula giden 4. görüşmecinin babası mühendislik yapan bir memurken, yine bir devlet dairesinde üst düzey memurluk yapan 7. görüşmecinin babası da, kızının isteği üzerine onu 1950'li yıllarda Fenmen bale okuluna yazdırmıştır. Betrice Fenmen'in, Karanfil Sokak'ta bir bodrum katında işlettiği söylenen dans okuluna iki sene devam eden görüşmeci, o yıllarda klasik balenin kendi çevresindeki pek çok arkadaşının rüyası olduğunu ve odalarının duvarlarını balerin resimlerinin süslediğini söylemektedir. İngiliz balesini Ankara'da izlediğini ve bundan çok etkilendiğini de altını çizmiştir (Şekil 3).

Mahalledeki Amerikalıların varlığı da, görüşmecilerin anlatılarına yansıyan kozmopolitlik temasını yakından etkileyen faktörlerden biridir. Zira Türkçe dil eğitimleri kuvvetli Amerikalıların, başkentten yerli sakinleri ile olan kültürel etkileşimi kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. 1960 yılından bu yana Çankaya'da ikamet eden 12.

görüşmeci, kentin yabancı sakinleri ile olan ilişkilerini, 60'lı yıllarda aynı apartmanda oturan, kendinden yaşça epey büyük Lorain üzerinden şöyle anlatmaktadır:

Lorain dünya iyisi bir insandı, kocası da keza. İki kızı bir oğulları... Lorain'i annem aldı, Mersin'e götürdü. Evde misafir ettiler, o kadar iyiydik ki! Kadıncağz öyle gelir, bir erkek arkadaşın varsa bana söyle, derdi. Yok Lorain, ne gezer derdim (gülüyor görüşmeci). Benim kız kardeşimi alırlardı eve, çok severlerdi. Sonra birileri daha geldi. Onlarla da yine çok iyi görüştük. Her memleketin iyisi olduğu gibi kötüsü de oluyor (Görüşmeci 12, kişisel iletişim, 12 Mart 2019).

Yabancılarla arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri yanında, bütçeye katkı verme fikriyle, 7 ve 4 numaralı görüşmeciler yabancı mahalle sakinlerinin evlerinde çocuk bakıcılığı yaptıklarını ve bu anlamda farklı kültürden kimselele küçük iş ilişkileri de olduğunu aktarmışlardır.

Kent Mekânları: Mahalle sakinlerinin gündelik hayatlarını geçirdikleri mekânların, retorik bir temsil olarak kalmasındansa, görsel olarak ulaşılabilir olması amaçlanmıştır. Bu sebeple görüşmecilerin anlatılarında söz ettikleri tüm mekânları harita üzerinde işaretleyip, bir anlamda her görüşmecinin kendi Ankara'sının sınırları belirlenmiş ve bunlar üst üste bindirilmiştir. Böylelikle

Şekil 3. Ankara'daki bale temsillerine ait ilanları, sırasıyla Bolşoy Balesi Ankara Temsili (1956) ve Londra Kraliyet Balosu Ankara Temsili (1959).

Kaynak: 7 numaralı görüşmeci (izniyle kullanılmıştır).

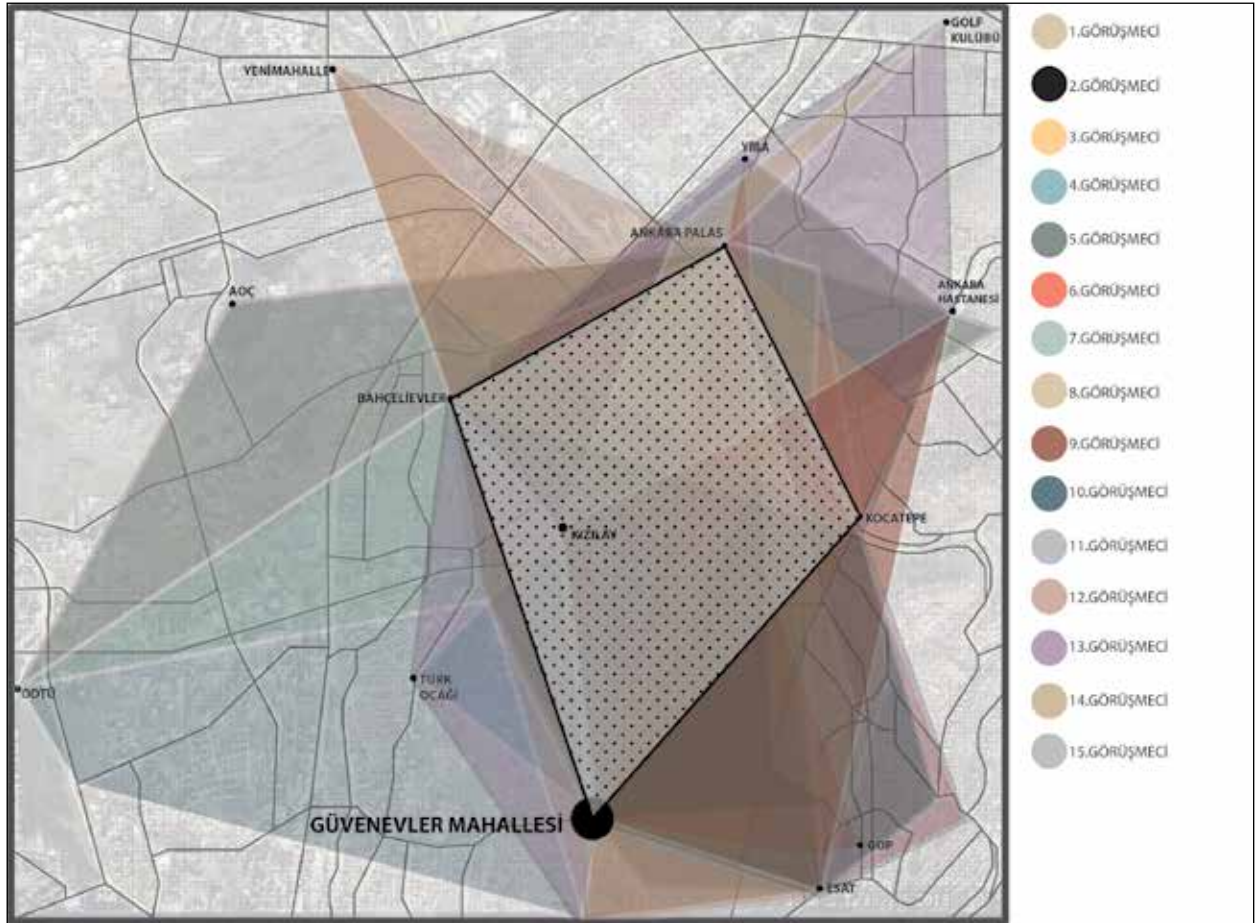

farklı tekil anlatılar arasında yakalamanın mümkün olmadığı bazı mekânsal verileri netlikle görme şansı doğmuştur (Şekil 4). Örneğin, görüşmeci grubun gündelik yaşantısını genellikle Çankaya sınırları içerisinde, daha özelinde ise Güvenevler-Bahçelievler-Kızılay-Ulus dörtgeni içerisinde geçirdiğini söylemek mümkündür.

Görüşmecilerin hayatlarının kesişim noktalarını oluşturan mekânları anlamlı bir tasnifle görselleştirip anlatılar içinde nasıl yer aldıklarına baktığımızda, özellikle Çankaya'nın, Güvenevler sakinlerinin gözünde, çalışmanın ilgilendiği üç-on- yıl süresince ne çeşit bir kültürel odak haline geldiği açıklık kazanır. Daha özelde ise kültür-sanat ve alışveriş mekânlarına ait anlatıların öne çıktığını ve bu anlatıların bir önceki kozmopolitik temasının içeriğiyle pek çok açıdan örtüştüğü söylenebilir.

Görüşmecilerin büyük bir kısmı ikâmet ettikleri Güvenevler'deki İhsan Şarküteri ve Güven Çiftliği'nden bahsetmiştir. Haritadan okunduğu üzere, ilki Yeşilyurt Sokak ve Cinnah Caddesi'nin kesiştiği köşede bulunmaktadır (Şekil 5). Diğerinin ise bugün Ziraat Bankası'nın olduğu yerde, Şili Meydanı'na hâkim iki katlı bir iş hanının girişi katında bulunduğu bilgisi edinilmiştir. Yerine apartman yapılmak üzere yıkılan hanın neye benzediğini ve Güven Çiftliği'nin bu handa nasıl konumlandığını 15 numaralı görüşmecinin hatırında kaldıkları ile yaptığı çizimden izlemek mümkündür (Şekil 6).

Daha çok mutfak alışverişlerinin yapıldığı bu marketlerin kent kültürü kısmında ve kozmopolitik meselesi çerçevesinde incelenmesinin tamamen görüşmecilerin anlatılarından ortaya çıkarılan dikkat çekici nedenleri

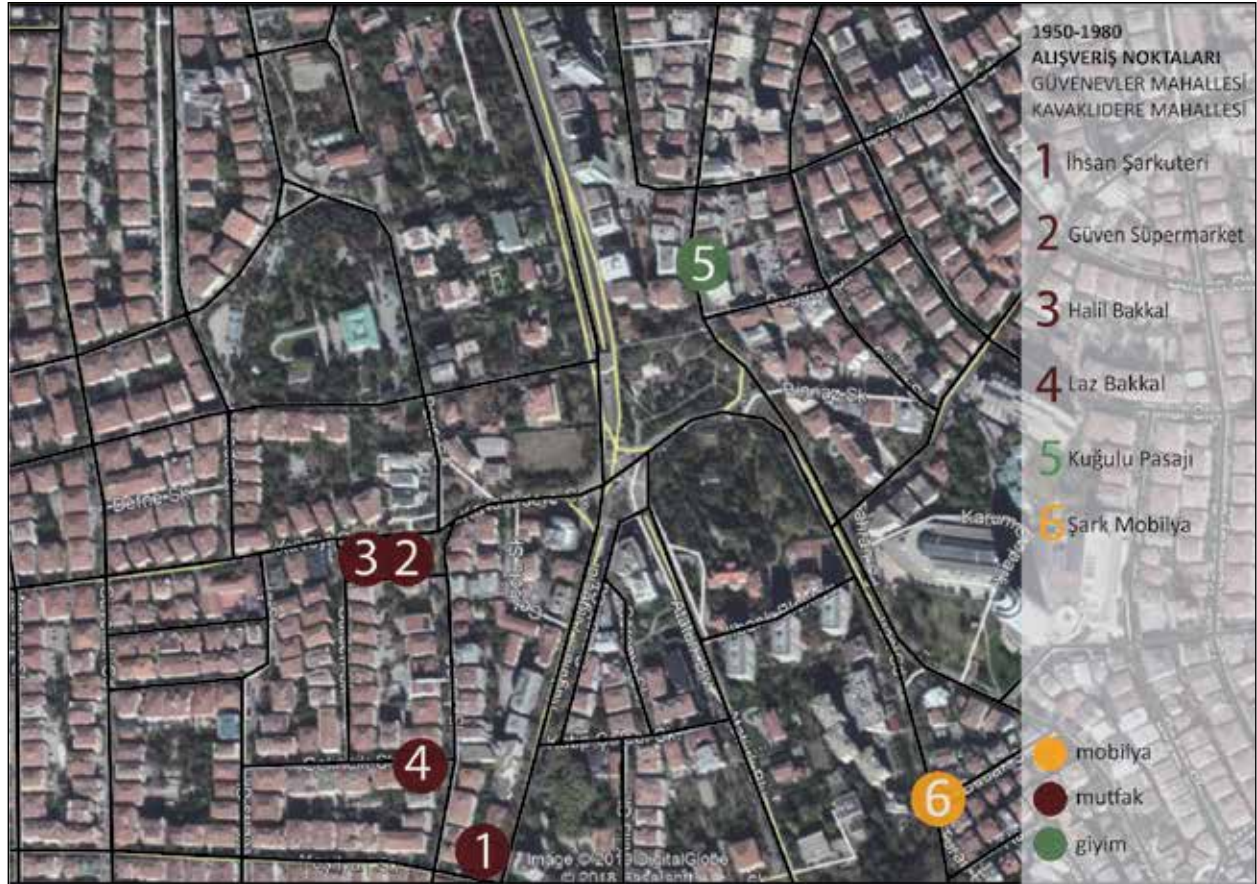
Şekil 4. Ayrı ayrı her görüşmeci için Ankara'ya dair mekânsal sınırları çıkarılmış ve karşılaştırılmıştır. Kesişen noktalar tüm görüşmecilerin vaktini en çok geçirdiği, anlatımlarında en çok yer verdiği alanı işaret etmektedir.

Kaynak: Harita, Gizem Büyücek tarafından oluşturulmuştur, 2019.

bulunmaktadır. İlki, İhsan Şarküteri'nin Ankara'nın domuz şarküteri ürünleri satan dükkânlarından biri olmasıdır. 3 numaralı görüşmeci, İhsan'ın daha önce Fransa'da çalıştığı için gayet iyi Fransızcası olduğunu ve Türkiye'ye döndükten sonra Güneşevler çevresine kaliteli şarküteri ürünleri satmak üzere bu dükkânı açtığını aktarmaktadır. Pirzola gibi kaliteli domuz mamüllerinin bulunduğu söylenen İhsan Şarküteri'nin hikâyesi, ilk bakışta bu dükkânın daha çok, görüşmecilerin neredeyse hepsinin bahsettiği yabancı kiracı ve sefaret çalışanları için uğrak bir adres olduğunu düşündürmektedir. Sonraki görüşmelerde ise; domuz, ve özellikle domuz sosisi tüketmenin önceleri ciddi bir tabu olmadığı, İhsan

Şarküteri'den farklı olarak Kızılay'da, yani kent merkezinde faaliyet gösteren domuz kasaplarının bulunduğu bilgisi edinilmiştir.⁵

Sonra o bakkal çok büyüdü ve Güven Süpermarket diye Ankara'nın en büyük (yani bir Migroslar gibi falan değil ama) çok kaliteli bir marketi ve de şarküterisi oldu. Domuz sosisinden yok bilmem nesine kadar. Tabi o zaman domuz sosisine kimse bir şey demiyordu. Herkes bal gibi yiyordu... Bir zamanlar Sergen Pastanesi'ydi, şimdi tam bulvara çıktığın köşedeki binanın yanından şöyle bir aralık girer ki şimdi Soysal Han'ın arka kapısı oluyor. Orada Ankara'nın tek ve yegâne domuz kasabı vardı. Ciddi domuz eti satardı. Yani kasap gibi domuz eti satardı ve çok kalabalık olurdu.

Şekil 5. Kavaklıdere'deki alışveriş mekânları; Güven Çiftliği 3, İhsan Şarküteri 1 numarada işaretlenmiş durumda. Kaynak: Harita, Gizem Büyücek tarafından Google Maps altlık olarak kullanılarak oluşturulmuştur, 2019.

5 15 görüşmecedan 8'i domuz eti ve ürünlerini tüketmenin bir tabu olmadığı konusunda fikir birliğinde.

Bir sürü yabancı vardı, herkes gelir oradan alırdı (Görüşmeci 5, kişisel iletişim, 5 Eylül 2018).

Ev alışverişleri için daha çocukluk yıllarında Güven Çiftliği'ne gönderilen 15 numaralı görüşmeci de, Güven Çiftliği'nin⁶ o zamanlar Ankara'nın en sükseli marketlerinden biri olduğunu kaydederek, onun sattığı meze ürünlerini şimdi bulmanın hiç mümkün olmadığını belirtmektedir:

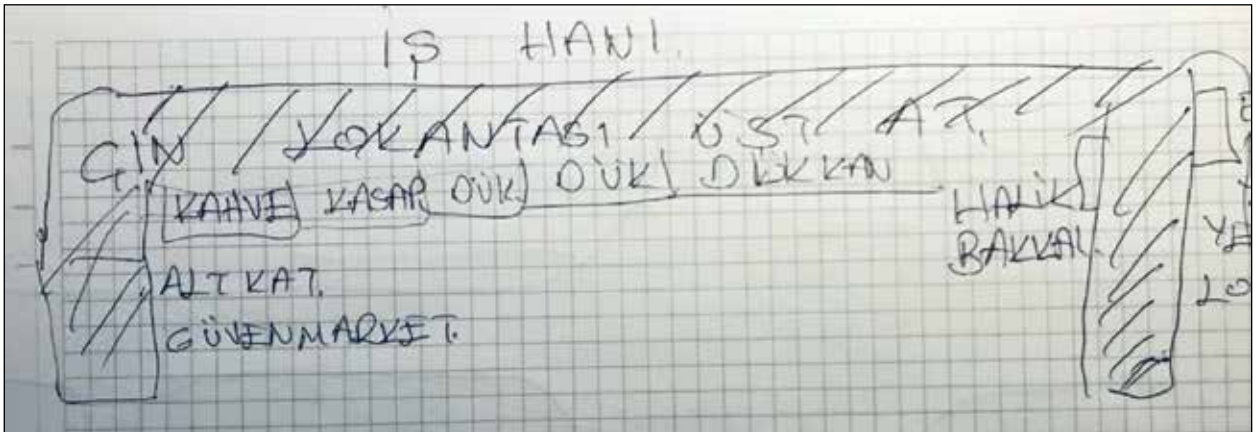
O zaman tarama vardı. Güven Süpermarket'te de vardı, İhsan Şarküteri'de de... Tarama kalktı piyasadan... Güven uzun yıllar orada çok iyi tutundu, çok iddialıydı, çok kaliteli mallar getirirdi. Orada yediğim midye dolmayı meze olarak hiçbir yerde, iddia ediyorum, bugüne kadar yemedim. O kadar güzeldi (Görüşmeci 15, kişisel iletişim, 27 Mart 2019).

Farklı damaklara ve yeme içme alışkanlıklarına hitap eden bu seçkin alışveriş mekânlarının bulunduğu başkent, kültür ve sanat etkinlikleri açısından da pek çok olanak sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İncelenen dönem aralığında, sinemanın en çok tercih edilen kültür-sanat aktivitesi olarak öne çıktığı görülmüştür. Güvenevler'de, Şili Meydanı'nın hemen yanında bulunan Çankaya Sineması'nın⁷ görüşmelerin istisnasız hepsinde anıldığı, bitişiğindeki Kilim Pastanesi ile beraber mahalle sakinlerinin bir buluşma ve eğlence adresi olarak öne çıktığı görülmektedir. 15. görüşmecinin anlatısına göre

büyük çoğunlukla yabancı filmler gösteren Çankaya Sineması, 6. görüşmeciye göre "Güvenevler Mahallesi sakinleri için en büyük hoşluk" olarak tanımlanmıştır. Aynı görüşmeci, gösterimin başlamasına bir kaç dakika kala evden çıkıp film izlemeye gitmenin keyfini özlemle anmaktadır.

Mahalle dışında da birçok sinema ismi anan katılımcıların anlatılarında, özellikle Kızılay'daki Büyük Sinema ve Ulus Sineması geniş yer tutmaktadır. 7. görüşmeci "bilhassa Turgut Zaim'in sahnenin üzerinde yer alan büyük boyutlu tablosu hâlâ hatırımdadır" diyerek Büyük Sinema'yı, zihninde kaldığı biçimiyle, mekânsal özellikleriyle hatırlamaktadır (Şekil 7).

Bale, kadın görüşmecilerimizin büyük bir kısmının hem izleyicisi olduğu hem de pratikte uğraşı verdiği bir alan olarak tespit edilmiştir.⁸ Anlatılardan bilinebildiği kadarıyla, Ankara'da bale eğitimi veren yalnız iki yer mevcuttur; Kızılay'da bulunan Fenmen Bale Stüsyosu ve Madam Marga Bale Kursu (Şekil 8). İzleyiciler için ise, bale seçkilerini gösterime sokan iki bilindik mekândan bahsedilmiştir: Büyük Sinema ve Devlet Opera Balesi sadece yurtta değil, dünyada popüler olan başkentlilerle buluşturmaya çalışan iki kurumdur. Bolşoy Balesi'nin Kasım 1958'de Büyük Sinema'da gerçekleştirdiği temsil, görüşmecilerin kolektif belleğinde yer eden büyük hadiselerden birisidir (Şekil 9).

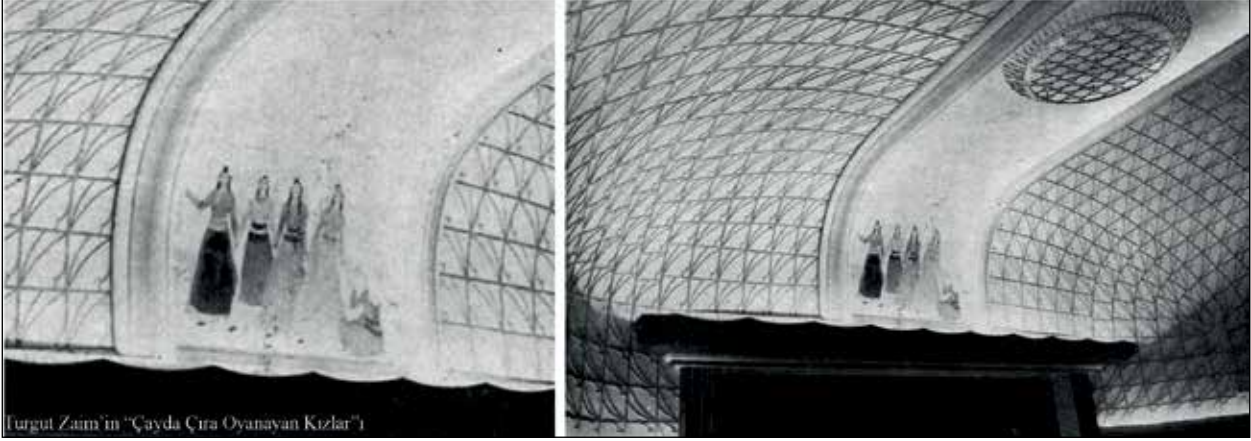

Şekil 6. Güven İş Hanı ve bu han içerisinde bulunan Güven Çiftliğine ait eskiz.
Kaynak: 15. görüşmeci (izniyle kullanılmıştır).

6 Güven Çiftliği'nden alışveriş yapmanın o dönemki günlük yaşantılarının bir parçası olduğundan söz eden 9 görüşmeci bulunmaktadır.

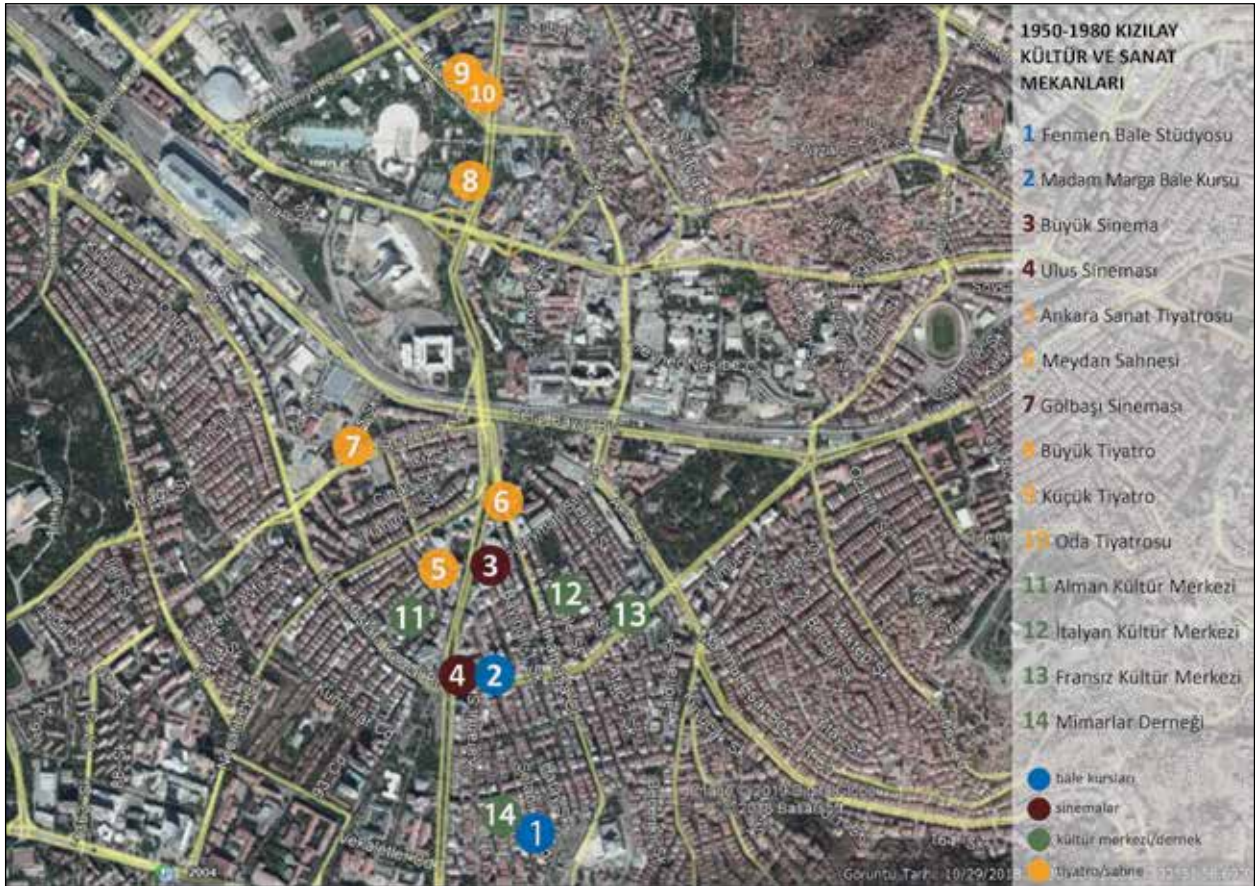
7 Çankaya Sineması, bütün görüşmecilerin anlatılarında kendine yer bularak araştırmanın öne çıkan mekânlarından birisi olmuştur.

8 4. ve 7. görüşmeci pratikte baleyle uğraşırken, 3., 5., 6. ve 9. görüşmeci bale gösterilerini izleyici olarak takip ettiklerini belirtmiştir.

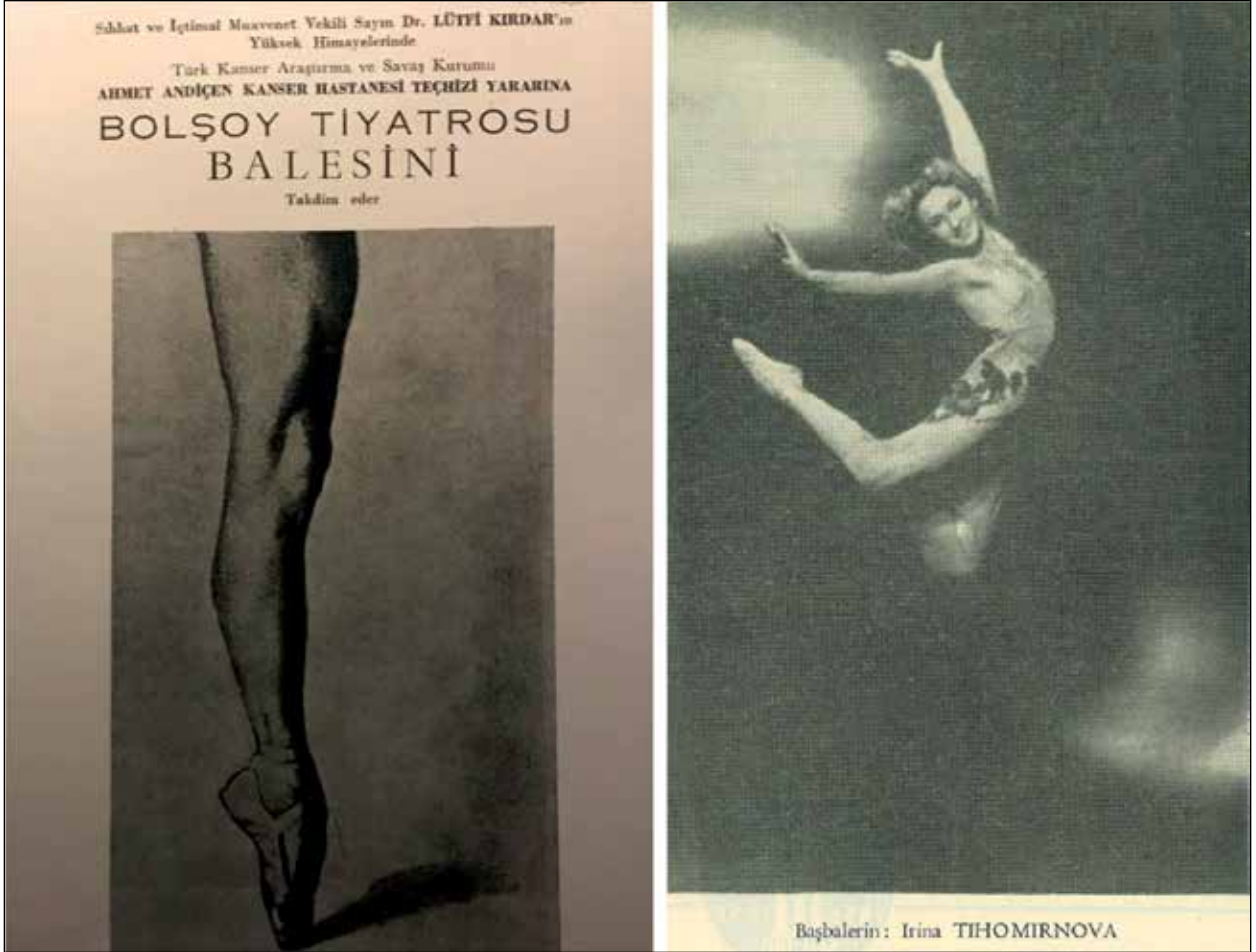
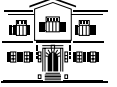
Turgut Zaim'in "Çayda Çıra Oynayan Kızlar"

Şekil 7. Büyük Sinema / "Çayda Çıra Oynayan Kızlar."
Kaynak: Mortaş, 1949.

Şekil 8. 1950-1980 yılları arasında Kızılay'ın kültür ve sanat mekânları.

Kaynak: Harita, Gizem Büyücek tarafından Google Maps altlık olarak kullanılarak oluşturulmuştur, 2019.

Şekil 9. Bolşoy Tiyatrosu Balesi Ankara temsili broşürü, 1956.
Kaynak: 7. görüşmeci (izniyle kullanılmıştır).

Görüşmelerde anlatılan kadar anlatılmayanın da veri olarak kıymet arzettiğinden yöntem bölümünde kısaca bahsedilmişti. Görüşmeciler, plastik sanat sergilerinden ve mekânlarından genel olarak söz etmemişlerdir. Yalnızca 14. görüşmeci, kendi meslekî yatkınlığının da etkisiyle resim ve heykel sergilerinin gerçekleştiği mekânlar hakkında bilgi vermiştir. 1970’li yılların kültür sanat hayatından söz ederken bugün neredeyse hiç biri var olmayan, Cinnah Caddesi üzerinde arka arkaya sıralanmış sanat galerilerinden bahsetmiştir. Nev, Artisan, Tıglat Ankara, Ural Sanat Galerisi gibi plastik sanat sergilerinin izlenebileceği mekânlar, taranan efemeral kaynaklarla görüşmecilerin anlatıları mukayese edilerek harita üzerinde işaretlenmiştir (Şekil 10).

Tüm bu anlatılardan yola çıkılarak, her görüşmecinin farklı bir başkenti yaşadığı düşünülebilir. Öte yandan; sanat aktiviteleri, alışveriş mekânları ve çok uluslu yapıyla Ankara’nın kent kültürü yaratmak açısından hiç de küçümsenemeyecek bir deneyim ortaya koyduğunun kaydı tutulmuştur.

Komşuluk: Sorularda “komşuluk” kelimesi, yalnız başına yaratması muhtemel sosyolojik çağrışımları nedeniyle “arkadaşlık” kelimesi ile birlikte ikili olarak görüşmecilere sunulmuş ve onları en az yönlendirecek biçimde yaşadıkları çevreyi kimlerle paylaştıklarını anlatmaları istenmiştir. Bu noktada 15 mülakat ve yaklaşık 30 saatten fazla süren sohbetten sonra görüşmeciler açısından kolayca genellenemeyecek yaklaşımlarda bulunulduğunu

Şekil 10. 1950-1980 yılları arasında Kavaklıdere'deki kültür ve sanat mekânları.

Kaynak: Harita, Gizem Büyücek tarafından Google Maps altlık olarak kullanılarak oluşturulmuştur, 2019.

belirtmek gerekmektedir. Birkaç istisna dışında görüşmeciler, 1950'li yıllardan 1980'lere gelirken komşuluk ilişkilerinin devamlı olarak zayıfladığını farklı nedenlere bağlı olarak aktarmıştır. 1942'den 2006'ya kadar Güneş Sokak'ta oturan 5. görüşmeci, bu süre zarfında sokakta değişen komşuluk ilişkilerini yakinen gözlemlemiştir. Güneşler Kooperatifi evlerinin, sokak içindeki dağılımını ve sokağa yapılan ilk apartmanları tarihleri ile birlikte hatırlayan bu görüşmecinin anlatısı, sokaktaki komşuluk ilişkilerinin geçirdiği evrimi özetlemektedir. Buna göre, 1950'li yıllara gelirken az sayıdaki müstakil evde yaşayan aileler arasında samimi bir komşuluk olduğu anlaşılmaktadır:

Bir kere çok sağlam komşuluk ilişkileri vardı. Herkes birbirini tanırdı. Herkes dediğim de üç-beş tane villa zaten. Birbirlerine gider gelir(lerdi)... Şimdi apartman içinde kimin yaşadığının kim farkında acaba? 3-4 yaşında oldu-

ğum vakitleri hatırlıyorum desem(?) Kızılay'a gitmeden evvel çok sıkı komşuluk ilişkileri vardı. Ve benim güçlü sesimi kullanırlardı. Ben balkondan çıkardım (gülüyor), "Melihaaa anneannem size gelecek" derdim. O da kendi oğlunu "gelsinleer" diye bağırtırdı. Büyükler bağırılmaz, biz çocuklar bağırarak birbirimize haber verirdik (Görüşmeci 5, kişisel iletişim, 5 Eylül 2018).

Bu yıllarda anneannesinin yanında büyüyen 5. görüşmeci, sokağa sonradan anne ve babası ile beraber taşındıklarında aynı komşuluk ilişkilerini bulamadıklarını, yalnız bu kez mahallede anne-babasının çok sayıda "eş-dostu" olduğunu söylemiştir. Bir anlamda ilişkilerin doğrudan yokluğuna değil de şekil değiştirdiğine dikkat çekmiştir.

Sokakta 1960'ların ikinci yarısını geçirmiş 4 numaralı görüşmeci, Erken Cumhuriyet döneminin ulus inşası ve

kent politikalarına ilişkin öncül bir sohbet yapılmamasına karşın, görüşmenin daha başlarında “yeni hayat” içinde komşularla “çat kapı ben geldim” gibi teklifsiz ziyaretlerin yeri olmadığını söylemiştir. Görüşmeci, yakınlarında oturan yabancı bir diplomat aile ile arada sırada görüşmelerine karşın, teklifsiz bir kapı çalma halinin Güneş Sokak’ta hiç olmadığını belirtmiştir (Görüşmeci 4, Kişisel İletişim, 8 Ağustos 2018). Bu denli sert ve düşünsel anlamda yüklü bir çıkış yapmasa da aynı dönemlerde Güvenevler’de ikamet etmiş 3. görüşmeci, kendisinin neden Çankaya’da oturmayı tercih ettiği sorulduğunda, oturduğu semti, tıpkı Güvenevler gibi bir kooperatif olarak kurulmuş Bahçelievler ile karşılaştırarak, hem buradaki kent kültürü hem de muhitte kurulan sosyal ilişkilere dair anlamlı ve yargı belirten bir tespitte bulunmaktadır:

Şimdi benim o zaman ve sonradan da üzerine düşündüğüm üzere, Bahçelievler ile Çankaya arasında büyük bir fark vardı. Bahçelievler daha bir komün hayatı. Komşuluk ilişkileri daha sağlam. Her evin bir bahçesi var. Herkes sokaklarda. Eğlencesi bol. Ama çok birbirine kapalı, yakın bir mahal yani. Ve oraya baştan girmediysen, eski deyimle nüfuz etmek de oldukça zor. Çankaya öyle değil; daha gayri şahsi ve kozmopolit. Onun için Çankaya tercihimiz vardı (Görüşmeci 3, kişisel iletişim, 15 Nisan 2018).

Kent içinde, yalnızca bir aile yahut zümrenin üyesi olmak yerine, pek çok farklı sınıftan ve kültürden insanla aynı yaşam alanını paylaşmak anlamını taşıyan kozmopolitlik için, bilinçli bir tercih belirttiği söylenebilecek bu görüşmecinin anlatısı aynı sokakta, kendisinden hemen sonra yaşamaya başlayan 15. görüşmecinin anlatısı ile neredeyse taban tabana bir karşıtlık göstermektedir. Sokakta 1960’lardan 1980’lerin sonlarına kadar yaşayan, tüm çocukluk ve gençlik dönemini burada geçiren görüşmeci; mahalle hayatının, kişinin kendini gerçekleştirme için ihtiyaç duyacağı bireysellik alanını kısıtladığı fikrini tamamen yanlış bulmaktadır. Ona göre sokak, kişinin toplum içinde kullanacağı yetenek ve görgüsünü kazanmaya başladığı ortak yaşam alanı, bu anlamda toplum içinde yetişkin bir birey olarak var olmaya kişiyi daha küçük yaşlardan hazırlayan bir yerdir. Çocukluğunda, ailesi tarafından sürekli markete gitmek üzere görevlendirilmesini de bu çerçevede yorumlamıştır:

Günde 4-5 defa gidip geldiğimi hatırlarım. Ha bu iyi de oluyor, insanın kendine güveni küçük yaştan itibaren artmaya başlıyor. Sana bir sorumluluk veriyorlar, gidip bir alışveriş yapıyorsun (Görüşmeci 15, kişisel iletişim, 27 Mart 2019).

Bu gibi görevler ile çocuklara sorumluluk kazandırıldığını düşünen görüşmeci, sohbetimizin devamında mahalle kültürünün, farklı insanlarla bir arada yaşamak için gerekli sosyal davranış kurallarını erken yaşta pratik etme şansı da verdiğinin altını çizip, sonradan bu hassasiyetlerin tamamen kaybolduğundan şikâyet etmiştir.

Mahalleye dair yakınlıkları önemseyen görüşmecinin hikâyesi ile “yeni hayat” içerisinde geleneksel komşuluk gibi teklifsiz ilişkilerin yeri olmadığını söyleyen anlatılar komşuluk teması altında birlikte yer almaktadır.⁹ Bu anlatılardan hareketle, çoğunluğu kapsayan bir genelleme yapmanın mümkün olmadığı söylenebilir. Fakat bu birbiri ile uç uca değmeyen çıktıkların konuştuğu ortak bir dil bulunmaktadır. Bu ortak dili çözebilmek için, çalışmanın girişinde söz edilen “kopuş” fikrine geri dönmek gerekir. Türk modernleşmesinin “yeni hayat-yeni insan” anlayışı doğrultusunda cemaat-yurttaş ya da mahalle-sokak arasında keskin ikilikler ve kopuşlar yarattığı iddiası bu araştırmanın görüşmeci denkleminde karşılık bulmamıştır (Toprak, 1990). Anlatılar, zoraki bir bireyciliğin yeşermediği, ikili ya da çoklu ilişkileri kurgulama süreçlerinde özgün tutumlara olanak sağlayan bir başkent profili çizmektedir.

Çalışma Yaşamı ve Çalışmak

Görüşme soruları hazırlanırken uzunca yer verilmeyen çalışma yaşamı, görüşmecilerin üzerine en çok konuştuğu, tutumlarının da birbirlerinininkiyle benzerlik gösterdiği bir tema olarak açığa çıkmıştır. Böylelikle, görüşmecilerin anlatılarından çalışmaya ilişkin tutumları, gündelik yaşamlarında çalışmak için ayırdıkları zaman dilimi, profesyonel olarak hangi alanlara daha çok ilgi gösterdikleri, boş zamanlarını ne şekilde değerlendirdiklerine dair ayrıntılı bilgiler elde etme fırsatı doğmuştur. Bu noktada, istisnasız her görüşmecinin vurguladığı “çalışmanın gerekliliği” fikri, araştırmacıları, çalışkanlığın bir vatandaşlık görevi olarak sunulduğu Erken Cumhuriyet dönemi literatürüyle karşılıklı bir okuma yapmaya yöneltmiştir (Üstel, 2016, s. 88; Lewis, 1984, ss. 458, 459).

9 Görüşmecilerden 8’i eski komşuluk ilişkilerini ve mahalle kültürünü özlemle anarken, 7 görüşmeci daha denetimli bir dostluk/arkadaşlık ilişkisini komşuluğa tercih edeceklerini belirtmiştir.

Ben liseye giderken babam şöyle derdi: sizin en iyi kıyafetiniz önlükleriniz! (Görüşmeci 12, kişisel iletişim, 12 Mart 2019).

Yeni hayatın yeni insanı, *Ankara* romanının yazarı Yakup Kadri'nin özlemini çektiği gibi ihtisasını yaptığı alanlarda çalışmaktan keyif duyan bireylerden olmalıydı (Karaosmanoğlu, 2016). Hâli hazırda ödenmeyi bekleyen eski rejimin borçları üstüne bir de bağımsızlık mücadelesi vermek zorunda kalmış halk, resmen savaşmadığı hâlde tüm sıkıntısını çektiği bir dünya savaşı ile de çok yakında burun buruna gelecekti. Tüm bunlar olurken, Türk modernleşmesinin çölün ortasında yeşillendirmek istediği bir medeniyet iddiası, dur durak bilmeden çalışmayı gerekli kılmaktaydı. Bunun içindir ki çalışmak, yurt savunmasıyla denk tutulmuş, maddi tüm kaynaklarını bağımsızlık için seferber etmiş bir halk için, yüceltilen bir alışkanlık olarak Erken Cumhuriyet döneminde öne çıkarılmıştı. Erken Cumhuriyetin eğitim bakanı Hasan Ali Yücel'in söyledikleri bu durumu açıkça belirtmektedir: "Değil yalnız ana ile babanın evlatlarında, bugün her Türk'ün her Türk'te affetmemesi lazım gelen en büyük günah tembelliktir... Yaşamak isteyen her cemiyette tembele hayat hakkı olamaz ve olmamalıdır" (Üstel, 2016). Elbette bu çalışma fikri, yalnızca maddi kazanç ve rahat yaşamak için propagandası yapılan bir olgu değildi. İsmet İnönü, daha 1934 yılında ne için çalışmak gerektiğinin de altını kalınca çizmiştir:

Millet efradının beraberlikle ve sevgi ile çalışmak tabiatı, bir cemiyetin yüksek ahlak farikasıdır. Kendi hayatı, ailesi ve milleti için çalışamayacak hâlde bulunmak bir felakettir. Çalışmak imkânı olduğu hâlde çalışmamak; kendini veya cemiyetini diğerlerin çalışmasıyla yaşatmak zihniyeti ise en büyük ahlâksızlıktır (Üstel 2016, s.191).

İnönü'nün vurguladığı anlamda bir çalışma ülküsünün varlığından bahsetmek araştırmanın odağında olan 1950-1980 dönemi içinde, üzerinde hüküm belirtmesi pek kolay olmayan bir durumdur. Görüşmecilerden bazıları çalışmama fikrinin kendilerinde yarattığı rahatsızlığı benzer şekilde tanımlamıştır. Özellikle 7. görüşmeci "*Çok aşağılık bir şey çalışmamak. Ben de çalışmayı çok sevdim. Günün son dakikasına, son saniyesine kadar, hatta daha fazla çalıştım*" diyerek tutumunu açıkça belirtmiştir. Öyle ki, gençlik yıllarında apartmanlarında oturan yabancı bir aileye çocuk bakıcılığı yaparak geçim sorumluluğunu edinen görüşmeci, yasal olarak çalışabi-

leceği son güne kadar işinin başında durup emekliliği de kolay kabullenemediğini üzülenek paylaşmıştır.

Çalışmaya katılan görüşmecilerin çok büyük bir kısmı, ailelerinin maddi durumlarını kötü anmadıkları halde hayatları boyunca çalışmak zorunda kalmış, ya da bu zorunluluğu hissetmiş bireylerdir. Belki tamamı İnönü'nün yaptığı gibi, çalışmamayı herhangi bir sebepten ahlaksızlık olarak görmese de, çoğunluğu memur olan ailelerinin çalışma konusundaki öğütlerini iştmiş; henüz çocuk sayılabilecek yaşlarda, çalışmanın ve emekleriyle geçime katkı sağlamanın yollarına bakmış kişilerdir.

Bu bölümün başında, 12. görüşmeci ile olan mülakattan alıntılanan cümle, aslında bayramlarda yapılan aktiviteler üzerine konuşurken kaydedilmiştir. Yaşadıkları muhitte nasıl bir yaşam tarzı olduğu sorulan görüşmeci, 1960'lı yılların ortasında çok nadir yapılan konfeksiyon alışverişi için bayram günlerinin dört gözle beklendiğini belirterek babasının kardeşiyle kendisini "...*sizin en iyi kıyafetleriniz önlükleriniz*" diyerek telkin ettiğinden bahsetmiştir. Okulu bitirir bitirmez avukatlık stajı ile birlikte çalışmaya başlayan ve emekliliğine kadar ara vermeden çalışan bu görüşmecinin amcası, Demokrat Parti döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığını üstlenmiş, görüşmecinin çocukluğu ve gençlik yılları boyunca da kendisiyle aynı mahallede oturdukları bir kamusal figürdür. Aynı görüşmeci, babasının, vaktiyle çeşitli sebeplerden ötürü işinden istifa etmek istediğinde, başta annesi ve büyük babası tarafından, devlet memurluğunun daha iyi bir iş pahasına dahi bırakılamayacağı gerekçesiyle ikna edilip memurluğa devam ettiğini aktarmaktadır. Bu tekil örnek, görüşmecilerin çoğunun yaşamını en az bir kere sınamış olan geçim telaşının, siyasi iktidara yakın sayılabilecek bir ailenin hayatındaki ağırlığını düşündürmesi açısından da kayda değerdir.

Çalışmaya ilişkin tutumları, aileleri ile benzerlik gösteren görüşmecilerin ebeveynlerinden farkı, genellikle devlet memurluğu yerine özel sektörü tercih etmiş olmalarıdır. Beraberinde daha güvencesiz bir çalışma yaşamını getiren bu tercihle baş etmeye çalışmış görüşmeciler bazen eş zamanlı olmak üzere farklı işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. 1960'ların ikinci yarısında, iki küçük çocuğu ve eşiyile oturduğu Güneş Sokak'taki sıradan bir gününü tarif etmesi istenilen 4. görüşmecinin verdiği yanıt bu açıdan çarpıcıdır:

Bir kere her zaman 8'de iş başı yaptım. Sabah kalkınca bir kahve içip bir sigara içtim. Kahvaltı olarak. Sonra

hemen yanı başımızdaki o ders verdiğim yere giderdim. Güneş Sokak'taki hayatımızın tipik günü. Ondan sonra orda 8'den 9'a ders veririm. 9'dan 10'a ders veririm. 10'dan 11'e ders veririm. 11'den 12'ye ders veririm. Arada bir küçük ara, ama on dakika falan. Bir yoğurt yedim. Öğle yemeği olarak. Sonra yine ders verirdim, yine ders verirdim. Sonra oradan çıkıp haftanın üç günü Türk Amerikan Derneği'ne gidip orda ders verirdim. Akşam 5 buçuktan 8 buçuğa kadar. Ondan sonra, bu normal bir gün. 8 buçukta eve gelirdim. Evde yemek meselesi şöyleydi...(Görüşmeci 4, kişisel iletişim, 8 Ağustos 2018).

Bu yoğun çalışma temposuyla kendine ayırdığı bir dinlenme ve rahatlama zamanı olup olmadığı sorulan görüşmeci, aynı dönemde cumartesi günleri Türk Amerikan Derneği'nde açılan bir resim atölyesini senelerce takip ettiğini belirtmiştir. Güvenevler'de yaşadığı dönemde farklı işlerde aynı anda çalışıp bir yandan da ailesine vakit ayırmaya çabalayan 6. görüşmecinin yaşadıkları da, Türk Amerikan Derneği'nde dil öğretmenliği yapmış görüşmecinin çalışma temposuyla benzerlik göstermektedir:

Vallahi herkes çalışıyordu o zaman. Onu da söyleyeyim. Yani bir kere yaşlarımız gençti. Yani bir iş, ne biliyim bir ekstra iş... Ne bileyim mesela ben hem ODTÜ'de hocalık, hem mimarlar odasında burama kadar ulaşmış bir haldeydim. Bir yandan çocuk büyütüyorsun, bilmem ne yapıyorsun (Görüşmeci 6, kişisel iletişim, 7 Eylül 2018).

Çoğu diğer görüşmeci de iş dışında başka hobilerle uğraşmayı, ister kendini geliştirmenin, ister ek gelir sağlamanın önemli bir aracı olarak yorumlamıştır. Örneğin, 1. görüşmeci gençlik yıllarında kurduğu müzik grubu ile Ankara'nın çeşitli sinemalarında farklı organizasyonlar için 1960'lı yılların başından 1970'lerin ortalarına kadar müzik yaptığını aktarmıştır. İsteddiği konfeksiyon atölyesini türlü aksaklıklar sebebiyle açamayan 11. görüşmeci, Kız Enstitüsü'nde inceliklerini öğrendiği terzilik zanaatı sayesinde evinde çalışma imkânı bulmuş, hatta aynı okulda başlayıp sonradan yurt dışında yaşamak sureti ile geliştirdiği yabancı dili sayesinde de çok farklı kesimden müşteriler edinmiştir.

Bu görüşmeci gibi kendisine bir iş alanı yaratmasa dahi 13. görüşmeci de hayatının farklı dönemlerinde seramik kursuna gittiğini, hatta on sene devam ettiği bir atölyeden burada öğreneceği bir şey kalmadığı gerekçesiyle, kibarca kovulduğunu aktarmıştır. Çocuklarını büyütene dek çeşitli sebeplerle çalışmamış olan görüşmeci-

nin hikâyesinin de çalışma yaşamı başlığı altında incelenmesinin dikkat çekici bir sebebi vardır: Kendisi Kız Enstitüsü'nden mezun olmuş görüşmeci, işe girdiğinde 39 yaşındadır. Boşandıktan sonra, kendisi ve çocuklarının geçimini sağlaması gerektiğinde, BOTAŞ'a memur olarak girmiş ve burada emekli olana kadar meslek hayatını sürdürmüştür. Fakat genç kızlığından çocuklarının büyüdüğü döneme değin BELMEK kurslarından İngiliz ve Amerikan Kültür'deki yabancı dil derslerine kadar çok farklı yerlerde, kendisine ileride meslek edinmesini kolaylaştıracak eğitimler almıştır.

Sonuç olarak, çalışmanın ve kendi ayakları üzerinde durmanın gerekliliğine olan inancın, Güvenevler Mahallesi ve çevresinde 1950-1980 döneminde oturmuş/çalışmış görüşmecilerin gündelik hayatına yansımış en önemli unsurlardan olduğunu söylemek mümkündür. Aralarında ailesi geç Osmanlı bürokrasisinin üst kademelerinde veya erken dönem cumhuriyet kadroları içinde mevki sahibi olan kişilerin de yer aldığı görüşmecilerin bu tutumu, araştırmanın çıkış noktası yeniden hatırlandığında daha da anlam kazanmaktadır. Çünkü, Türk modernleşmesi ve Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin kent çalışmalarını kuran ve besleyen mevcut akademik yazının, adına konuştuğu bir grup özneyle temas imkânı sağlayan bu araştırma, uygun bir saha seçildiğini gösterirken; Cumhuriyetin kurucu kadrolarınca birincil öncelik olarak ortaya konulan çalışma kültürünün, görüşme yapılan grup içinde müspet karşılık bulduğunu göstermiştir.

Hafızanın Cinsiyeti: Kadın Görüşmecilerin Ankarası

Görüşme yapılan 15 kişi arasında erkeklerin sayısı 4 ile sınırlı kalmıştır. Bu durum ister istemez, kadın gözüyle hafızaya işlenmiş bir sosyal ve gündelik hayatın temsili beraberce getirmiş ve söz konusu başlığı gerekli kılmıştır. Bu anlamda, daha çok kadınların aktardığı Ankara sosyal ve gündelik hayatı, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kadına biçtiği söylenegelemler roller ile karşılıklı okunmuştur.

Devrimlerin öncül göstergelerinden biri olarak sunulan Cumhuriyet kadını; yeni medeni kanun ile elde ettiği hakları, kılık kıyafet devrimi ile baştan ayağa değişmiş çehresi, karma eğitim sistemi sayesinde daha eşit birer yurttaş olarak toplumsal hayata katılması ve seçme seçilme hakkıyla birlikte Kemalist modernlik projesinde merkezi bir konum kazanmıştır (Unat, 1978) (Şekil 11).

Şekil 11. Yeni Cumhuriyetin Türk kadını.

Kaynak: Kezer, 2015; Bozdoğan, 2012.

Sonradan getirilen ve kadının kendine özgü kazanım, yetenek ve arzularından ziyade paternalist bir modernleşme programının nesnesi olduğu eleştirisi de çok kuvvetli bir eleştiridir (Arat, 1995, ss.100-112). Kandiyoti, Göle, Ahıska ve birçok diğer toplumsal cinsiyet araştırmacısının getirdiği bu eleştiriye taraf olan çalışma, yine de kadın görüşmecilerin anlatılarından hareketle, söz konusu Kemalizm eleştirisinin aslında toplumun farklı kesimleri için yeniden sorgulanması ve dönemselleştirilmesi gereğini açığa vurmaktadır (Kandiyoti, D. A. ve Kandiyoti, D., 1987; Göle, 1996; Ahıska, 2003). Öyle ki, günlük hayatlarında karşılaşma imkânlarının pek kısıtlı olduğu feminist ve akademik Kemalist eleştirinin dışından konuşan kadın görüşmecilerin, kendi hayat tecrübeleri itibarıyla Cumhuriyet devrimlerinin kazanımlarından son derece memnun; hatta bunları devrimlerden bağımsız olarak evrensel normlarmış gibi kabul eden bir yaklaşım içinde oldukları görülmüştür. Bu tutum devrimlerin tarihselliğini bir kenara itmesi açısından problemlili olsa da, görüşmecilerin hayat pratiklerini özgürlükçü yönde etkilemiş olmalarına istinaden çalışma kapsamında sorunsallaştırmayı önemsiz kılmıştır.

Kadın görüşmecilerin ortak hayat tecrübeleri, aşağıda örneklendirilecek tekil anlatılardan bağımsız olarak da yukarıdaki gözlemi pekiştirmektedir. İkisi dışında

tamamı yetmiş yaşının üzerinde olan kadın görüşmecilerin hepsinin ortak yanı, birden fazla, kimi zaman evin geçim yükünü tek başlarına sırtlayacak şekilde çalışmış olmalarıdır. Çoğu yükseköğrenim görmüş ve farklı vesilelerle en az bir yabancı dil öğrenmiş görüşmecilerin hepsi başka sebeplerle yurt dışında belirli süreler yaşamışlar, yahut hâlen yaşamaktalar. Yalnız bu veri bile, genellenebilecek bir temsil iddiası taşımaksızın, feminist eleştirinin dayanak noktalarından biri olan, Kemalist rejimin verdiği vatandaşlık eğitiminde kadının “karargâhını” evi olarak belleten, onu ancak çalışmak koşuluyla, resmî ideolojinin aracılığını yaptığı süre zarfında kamusal temsiline izin veren görüşü sorgulamaktadır. Dahası, erkek ve kadın görüşmecilerin başkentte eğlenmek ve boş vakitlerini geçirmek için gittikleri yerler sorulduğunda, neredeyse bire bir örtüşen mekânları işaretlemesi, kadının kamusal görünürlüğüne onun çalışmasına ve anne olmasına endekslemiş Erken Cumhuriyet anlatısıyla çelişir görünmektedir.

Benzer şekilde, kadın görüşmecilerin vakit geçirdiği mekânlar arasında, en az evlerine yer vermeleri ve dışarıya ilişkin hafızalarının daha kuvvetli olması, yalnızca görüşmecilerin mahremiyetlerini korumaya yönelik geliştirdikleri basit bir refleksten fazlasına işaret etmektedir. Erkek ve kadın görüşmecilerin, birlikte aynı

restoran, bar, gazino, sinema, kulüp ve benzeri mekânları söylemesi, ilk anda sınırlı sayıda olduğu düşünülebilir, Cumhuriyetin üzerinde önemle durduğu aile ile birlikte gidilen yerleri akla getirebilir. Fakat kadın görüşmecilerin, hem evlenmeden önce, hem de eşlerinden ayrıldıktan sonra yalnız yaşadıkları süreçte bu mekânlarda vakit geçirmeleri, açıkça söz konusu iddianın isabetsizliğini göstermektedir. Örneğin, 4 numaralı görüşmeci evliliği sonlandıktan sonra eşiyile gittiği yerlere bu kez yalnız başına gittiğini eğlenerek anlatmıştır:

Şimdi ben bunlara artık yalnız gideceğim dedim. Önce bir çekindim. Sonra baktım, tek başıma gitmeğe başladım bütün bunlara. Mesela uzun etek giydim, elime şöyle şıkırtılı bir çanta alıyordum falan. Öyle bir kılıkarda tek başına, orda Esat'ta, apartmanda oturan bir kadın. Çok komikti o vallahi (Görüşmeci 4, kişisel iletişim, 8 Ağustos 2018).

Çalışma başlığı altında kısaca bahsedildiği gibi, bu görüşmeciye, medeni hâl değişikliğine, o esnada aynı şehirde hayatlarını sürdürmekte olan anne ve babasının nasıl tepki verdiği sorulduğunda, görüşmecinin müdanasız tutumu net biçimde anlaşılır:

Benim annem babam bir tutucu tarafları olan; fakat ileri bir tarafları da olan -ama kendileri gibi de çok kişi vardı etrafta- bir aile idi. Benim bir boşanmış kadın olarak tek başıma yaşamamın aksini düşünemezlerdi. Biraz benim kişiliğimden dolayı aksini düşünemezlerdi. İstemezlerdi de benim onlarla yaşamamı. Olacak bir şey değil! Herkesin kendi hayatı var, farklı alışkanlıkları bilmem ne... Şimdi düşündüm bir an da, söz konusu bile olmadı (Görüşmeci 4, kişisel iletişim, 8 Ağustos 2018).

Gençliklerini rejim değişiminin arifesinde yaşamış ve çocukları tarafından da tutucu olarak addedilen, köyden kente göçmüş bir ailenin, eşinden henüz ayrılmış kızlarının aynı şehirde yalnız yaşamasını onaylaması beklenmezken, yazılı olmasa dahi toplumun, üzerinde mutabık kaldığı bir zımni onay mekânizmasını işleterek aile ilişkileri yara almadan bu durumu ustalıkla idare ettiğini, ya da bu durumla başa çıktığını söylemek abartılı olmayacaktır.

Sonuç

Kent ve Kent Kültürü, Çalışma Yaşamı ve Çalışmak, Hafızanın Cinsiyeti başlıkları, çalışmanın başında tarihin eyleyicisi olarak düşünülen görüşmecilerin araştırmaya kazandırdığı temalar olarak belirmiştir. Çok büyük

ölçüde sahadan elde edilen bu çıktıların, araştırmannın sonucu açısından iki önemli getirisi olduğu düşünülmektedir.

İlk olarak, Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin mevcut akademik literatürün çizdiği başkent panoraması, sahadan elde edilen verilerle test edilebilmiştir. Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin anlatıların merkezinde cumhuriyetle birlikte gelen düşünsel bir kopuşun oldukça baskın olduğu çalışmanın başında da belirtilmişti. Kopuş fikri son otuz yılda feminist yazın ve mimarlık kültürü araştırmalarının eleştirilmiştir. Bu çalışma ise bahsedilen iki farklı okulun birbirleriyle konuşabilecekleri bir saha olarak kenti, yöntem olarak da sözlü tarihi önermiştir. Buradan hareketle, 1950-1980 dönemi Ankara gündelik hayatı, Güneş Sokak sakinlerinin anlatılarıyla sınanarak resmedilmiştir.

Bu anlamda, “Çalışma Yaşamı ve Çalışmak” başlığı altında derlenen anlatıların Erken Cumhuriyet dönemi literatürüne sorunsuz bir şekilde eklenilebildiği görülmektedir. Görüşmecilerin, Erken Cumhuriyetin bir vatandaşlık görevi olarak sunduğu çalışmayı ve çalışkanlığı fikir birliğiyle olumladığı ve yücelttiği kaydedilmiştir.

Öte yandan, literatürde eleştirildiğinin aksine, kadınların çalışma yaşamına aktif olarak katıldıkları, hatta kimi zaman bekâr birer ebeveyn olarak ailelerinin ya da çocuklarının bakımını üstlendikleri görülmüştür. Kamusal alanda ancak cinsiyetinden sıyrılmak suretiyle profesyonel mesleğiyle var olabileceği söylenen kadın, bu küçük örnekte içinde hem yalnız, hem çalışan, hem annelik yapan kentli bireyler olarak ortaya konulmuştur.

“Kent ve kent kültürü” başlığı altında erken dönem yazını açısından İstanbul’un kozmopolit, karmaşık ve tehlikeli yapısı karşısında Ankara’nın korunaklı, yozlaşmamış ve bakir bir yeni başkent kurma isteğinin ifadesi olduğundan söz edilmiştir. Fakat, görüşmecilerin söylemlerinin ve kente bakışlarının erken dönem yazınında bahsedilen Ankara idealiyle kozmopolitlik açısından örtüşmediği gözlemlenmiştir. “Kozmopolitlik” alt başlığında yer alan anlatılarda, başka uluslardan kimselerin gelip kendi yaşam alışkanlıkları ile başkentliyle kaynaşabildiği görülmüştür. Benzer şekilde, “Kent Mekânları” alt başlığında sözü geçen uluslararası temsillerin, modern dans okullarının, farklı kültürlerin yeme-içme alışkanlıklarına uygun ürün sunabilen mekânların (Çin Lokantası, Güven Çiftliği gibi) varlığı; çok sayıdaki kültürü, farklı kimlikleri ve yaşama pratiklerini kapsayan bir eski dönem Ankara’sı-

nın bugüne değin kulak verilmemiş anlatılarını sunmuştur.

“Komşuluk” alt başlığı ise birbirine çeşitli cemaat bağları ile kenetlenen ve gündelik yaşamını yakın çevresi ile kurduğu ilişkiler yardımı ile sürdüren, dış dünyaya da bu anlamda açıklığı sınırlı bir topluluktan topluma geçişin hiç de hayal edildiği gibi kolay ve sorunsuz olamayacağını görüşmecilerin anlatılarında açıkça ortaya sermiştir. Öyle ki, sınırlı komşuluk ilişkileri zaman içinde değişirken, gayri şahsi ilişkiler içinde olmayı yeğ tutan ya da arkadaşlık ilişkilerini komşuluktan çok daha önemli bilen görüşmeciler ile Güneverler’deki komşularını bugün hasretle anan görüşmecilerin sayısı neredeyse eşit gözükmektedir. Bu anlamda, anlatıların on beş görüşmeci içinde bile böylesine bölünmesi, hem erken cumhuriyet literatürünün, hem de ona getirilen eleştirilerin dönemsel ve daha alan odaklı okumalara muhtaç olduğuna işaret etmiştir.

Çalışmanın ikinci önemli çıktısı ise, başta belirtilen, Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin literatürde farklı ve bazen de haklı sebeplerle dışarıda kalan, günümüzde ise daha çok postmodern tarih yazımının, bir büyük anlatının şaşmaz temsilcileri oldukları gerekçesiyle sağır olduğu bir grup öznenin kent tarihi ve kültürel çalışmalar açısından sunabileceği katkının ortaya konulmasıdır. Güneverler açısından bu katkı, görüşmecilerin tecrübe ettiği başkent gündelik hayatının sivil niteliği ve ilgili literatürle karşılaştırılmayacak özgünlüğüdür.

“Kent ve Kent Kültürü” başlığını bu katkının en açık düzeyde hissedildiği yer olarak işaretlemek mümkündür. Çünkü bu çalışmada seçilen yöntemin dolaylı bir sonucu olarak, kendi başına kullanıcı deneyimi açısından anlam ifade etmesi pek güç olan kent mekânlarının nasıl kullanıldığı, kimlerin gittiği ya da gitmediği, toplumun farklı katmanlarına olan açıklığı, ziyaret edilme sıklığı, bu anlamda gündelik hayattaki önemi de gözler önüne serilmiştir. Örneğin, Çankaya Sineması’nda daha çok yabancı filmlerin oynatılması, Büyük Sinema’da bale gösterilerinin gerçekleştirilmesi, Güven Çiftliği’nin geniş meze seçkisi diğer birçok parametrenin yanında, onlardan istifade edenlerin beğeni, istek ve kimliklerine hitap etmiştir. Bu sözlü tarih verileri aracılığıyla, örneğin hastane gibi fonksiyonu dosdoğru tanımlanmış kamusal yapılar yerine, araştırmanın odağında yer alan sivil alan ve mekânların kent çalışmaları içerisinde kendine yer bulması mümkün olmuştur.

Bu yöntemle elde edilen verilerin mevcut yazınla yorumlanması ise Türk modernleşmesinin aile ve modern Türk vatandaşının sosyal yaşamına atfettiği fonksiyonlar her ne olursa olsun; onun aynı kartografik sınırlar içinde, hatta aynı mekânları paylaşan kimseler tarafından bile başka şekillerde tecrübe edildiğinin belgelenmesi sonucunu doğurmuştur.

Kaynakça

- Ahıska, M. (2003). Occidentalism: The historical fantasy of the modern. *The South Atlantic Quarterly*, 102(2), 351-379.
- Ahıska, M. (2005). *Radyonun sihirli kapısı: Garbiyatçılık ve politik öznelik*. İstanbul: Metis.
- Akçura, Y. (1981). Asrı Türk Devleti ve münevverlere düşen birinci vazife. M. Kaplan (Ed.) *Atatürk devri fikir hayatı* (Cilt 1) içinde (s. 143). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Arat, Y. (1995). Movement of the 1980s in Turkey: Radical outcome of liberal Kemalism. F.M. Göcek, B. Shiva (Ed.) *Reconstructing gender in Middle East: tradition, identity and power* içinde (ss.100-112). New York: Columbia University Press.
- Arseven, C. E. (1931). *Yeni mimari*. İstanbul: Ağah Sabri Kitaphanesi.
- Atay, F. R. (1984). *Çankaya*. Ankara: Bateş Matbaası.
- Aydın, S., Türkoğlu, Ö., Emiroğlu, K. ve Özsoy, E. D. (2005). *Küçük Asya’nın bin yüzü: Ankara*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Baydar, G. (2002). Demir, Tenuous boundaries: women, domesticity and nationhood in 1930s Turkey. *The Journal of Architecture*, 7(3), 229-244.
- Boratav, K. (1988). *Türkiye iktisat tarihi (1908-1985)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve ulusun inşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde mimari kültür*. İstanbul: Metis.
- Cantek, F. Ş. ve Zırh, B. C. (2014). Bir semt monografisine doğru: Cebeci’ye bakmak. *İdeal Kent*, 1(11), 138-171.
- Çınar, A. (2005). *Modernity, Islam, and Secularism in Turkey: bodies, places, and time*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Göle, N. (1996). *The forbidden modern: Civilization and veiling*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kandiyoti, D. (1997). Gendering the modern: on missing dimensions in the study of Turkish modernity. S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.) *Rethinking modernity and national identity in Turkey* içinde (ss. 113-132). University of Washington Press.

- Kandiyoti, D.A. ve Kandiyoti, D. (1987). Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case. *Feminist Studies*, 13(2), 317-338.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2016). *Ankara*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Kezer, Z. (2015). *Building modern Turkey: state, space, and ideology in the early Republic*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Kullanışlı ev- ev idaresi. (1948, 1 Mart). *Kadın Gazetesi*. s.5.
- Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin doğuşu* (M. Kıratlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mortaş, A. (1949) . Büyük Sinema - Ankara. *Arkitekt*, 205, 3-13
- Simmel, G. (2012). The metropolis and mental life. J. Lin ve C. Mele (Ed.). *The Urban sociology reader* içinde (ss. 37-45). Routledge.
- Şenyapılı, T. (2004). *Barakadan gecekonduya Ankara'da kentsel mekanın dönüşümü (1923-1960)*. İstanbul: İletişim.
- Toprak, B. (1990). Dinci sağ. C. Schic ve E.A. Tonak (Ed.). *Geçiş sürecinde Türkiye içinde* (ss. 243-244). İstanbul: Belge Yayınları.
- Unat, N.A. (1978). The modernization of Turkish women. *Middle East Journal*, 32(3), 291-306.
- Üstel, F. (2016). "Makbul vatandaş" ın peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi. İstanbul: İletişim.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1-24.

